

Jana Petrášková

Základy malování akvarelem

Akvarel
pro každého

Jana Petrášková

Základy malování akvarelem

GRADA Publishing

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **trestně stíháno**.

Jana Petrásková

Základy malování akvarelem **Akvarel pro každého**

Vydala Grada Publishing, a.s.

U Průhonu 22, Praha 7

obchod © Grada Publishing, a.s., 2012

Cover Photo © allphoto, 2012 grada.cz, www.grada.cz

tel.: +420 234 264 401, fax.: +420 234 264 400

jako svou 5545. publikaci

Text Mgr. Jana Petrásková

Odpovědný redaktor Ing. Jana Minářová

Sazba a zlom MgA. Radek Krédl

Fotografie a obrázky z archivu autorky

Počet stran 160

Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a. s.

© Grada Publishing, a.s., 2014

Cover Design © Radek Krédl, 2014

Názvy produktů, firem apod. použité v knize mohou být ochrannými známkami nebo registrovanými ochrannými známkami příslušných vlastníků.

Doporučení a pracovní postupy v této knize byly autorem ověřeny, přesto nelze za ně převzít odpovědnost. Autor ani nakladatelství neručí za jakékoliv věcné, osobní ani majetkové škody.

ISBN 978-80-247-4793-4

ISBN 978-80-247-9269-9 (pdf)

ISBN 978-80-247-9270-5 (epub)

Obsah

1. Úvod 7

- 1.2 Otázky studentů 8
- 1.3 Pomůcky 9
- 1.4 Napínání papíru 14

2. Barvy 16

- 2.1 Barevný kruh 16
- 2.2 Vrstvení barev 20
- 2.3 Harmonické a kontrastní barvy 22
- 2.4 Zesvětlování barev 26
- 2.5 Míchání barev 27

3. Krajina 30

- 3.1 Způsoby nanášení barev 31
- 3.2 Malujeme oblohu 41
- 3.3 Mokré a suché barvy 43
- 3.4 Malujeme stromy 46
- 3.5 Barvy v krajině 54
- 3.6 Fotografie jako předloha 60
- 3.7 Detaily v krajině 69
- 3.8 Malování s předkreslením 72

Intermezzo I. 76

- Perspektiva hranatých předmětů 76
- Základní pojmy v perspektivě 77
- Perspektiva hranatých předmětů na jeden úběžník 79
- Perspektiva hranatých předmětů na dva úběžníky 82
- Vizování 84

4. Zátíší 90

Intermezzo II. 91

- Perspektiva válce 91
- 4.1 Kompozice zátíší 98
- 4.2 Osvětlení zátíší 100
- 4.3 Umístění do formátu a předkreslení zátíší 102
- 4.4 Malování zátíší 104
- 4.5 Popředí a pozadí 107
- 4.6 Dokončení zátíší 108

5. Květiny a rybičky 110

- 5.1 Bílá v akvarelu 112
- 5.2 Černá v akvarelové malbě 127

6. Umístění do formátu – kompozice 137

- 6.1 Základní kompozice 140
- 6.2 Možnosti paspartování a rámování 146

7. Závěr 154

- 7.1 Vlastní styl 154

Literatura 156

Poděkování 156

1. Úvod

Otevřeli jste knihu, která volně navazuje na publikaci *Základy realistické kresby – Kreslení pravou mozkovou hemisférou*. Stejně jako v první knize zde najdete postupy, které vám pomohou překonat ostych z tvorby a nalézt důvěru ve své schopnosti.

První kniha vám pomohla při zvládnání základního nástroje výtvarníka – kresby. Kresba se vyjadřuje pomocí linie. Linií vymezujeme plochy, šrafováním dodáváme plochám světlo a stín a tím formujeme objem zobrazovaných předmětů.

Technika akvarelu vnáší do tvorby další rozměr – barvu. Barva nás obklopuje stále a všude, neexistuje na světě předmět, který by neměl nějakou barvu. Ne vždy si to však uvědomujeme. Na stránkách této knihy se naučíte, jak vnímat barvy, dozvíte se něco o vzájemných vztazích barev a jejich působení. A všechno si hned vyzkoušíte pomocí specifických technik malby akvarelem v praxi.

Tato kniha vás provede světem akvarelu od těch nejjednodušších začátků, kdy se učíte zacházet se štětcem a barvami, přes první pokusy s malováním krajiny až k detailnímu zobrazení například květin. Seznámíte se s perspektivou válce a hranatých předmětů a hned si vyzkoušíte, že není třeba se těchto na první pohled technických postupů bát. Na konci knihy se dozvíte, jak najít ve svém obraze tu nejlepší kompozici, jak obraz zapaspartovat a vystavit.

Co je však nejdůležitější – tato kniha není určena pouze ke čtení, ale především k samotné výtvarné práci. Nechte se inspirovat a pusťte se s chutí do malování.

1.2 Otázky studentů

Musím umět nejprve kreslit?

Ten, kdo umí dobře kreslit, má zajisté výhodu například při malování zátiší či perspektivně utvářené civilizované krajiny. Tyto dovednosti mu však mohou být na obtíž, když má nechat prostor svébytné technice akvarelu, jejíž krása je často v okamžicích, kdy nad ní ztrácíme kontrolu.

Naučím se podle knihy malovat?

Je to možné, dejte mi pak vědět. Podobnou otázku jsem si dávala i při psaní první knihy o kreslení a kladné ohlasy mi potvrdily, že to možné je.

Je lepší kniha nebo kurz?

To záleží na individualitě každého člověka. Někdo si raději najde chvíli pro sebe v době, kterou si sám určí, někdo raději tvoří v okruhu lidí podobně naladěných a porovnává s nimi své pokroky. Pro všechny však platí: přečtením knihy či absolvováním kurzu se malovat nenaučíte, to se naučíte jen a pouze vlastním malováním.

2. Slunečnice, Jana P.

1.3 Pomůcky

Technika malby akvarelem neklade velké nároky na pracovní prostor a na čas, o to větší pozornost musíme věnovat výběru kvalitních barev, štětců, papíru a dalších materiálů.

Na akvarel potřebujeme především **kvalitní barvy**. Malování akvarelem totiž rozhodně není vybarvování vodovkami, jak to známe ze školních let. Profesionální akvarelové barvy obsahují kvalitní, na světle stálé pigmenty, a jako pojivo slouží arabská guma, glycerin nebo med. Proto si obraz uchová jasnou zářivost, i když barvy na papíře uschnou. Kvalitní barvy si můžeme koupit ve specializovaných prodejnách s výtvarnými potřebami. V dnešní době už tyto prodejny nejsou takovou vzácností a personál vám jistě poradí. Na barvách nešetřete; jedna sada barev vám vydrží několik let.

Jak vypadají kvalitní **akvarelové barvy**? Na rozdíl od školních vodovek nejsou jednotlivé mističky kulaté, ale jsou to obdélníkové nádobky. Prodávají se v sadách v umělohmotných nebo kovových krabičkách s tvarovaným víčkem, které se dá využít jako paleta. Nebo si můžete koupit barvy v krásné dřevěné krabičce. Jednotlivé barvy jsou balené v alobalu a v papíru. Také si můžete koupit zvlášť krabičku a zvlášť nádobky s barvami. Do této krabičky si vyberete například barvy, které doplňují již hotovou sadu akvarelových barev. Jednotlivé balené barvy mají velkou výhodu – když vypotřebujete některou svou oblíbenou barvu, dokoupíte jen ji a nemusíte kupovat znovu celou sadu. Akvarelové barvy se také prodávají v tubách nebo skleničkách. Vyzkoušejte si, s jakými barvami se vám bude lépe malovat. Já doporučuji studentům tuhé barvy v krabičce: při malování je máte všechny přehledně vyrovnané před sebou. Vydrží dlouhá léta v nezměněné kvalitě, nemusíme se bát, že zaschnou a ztvrdnou. Postupy uvedené v této knize popisují práci právě s tuhými barvami.

Obyčejné školní vodové barvy nejsou pro techniku akvarelu tak vhodné, ale nemusíte je vyhazovat, protože je možné, že v nich najdete barvu, kterou si oblíbíte a která není v nabídce akvarelových barev. Při porovnání s kvalitními akvarelovými barvami však poznáte rozdíl: školní vodové barvy obsahují málo pigmentu, takže mají mdlé, nevýrazné barvy.

Při malbě akvarelem se dobře osvědčily také **anilínové barvy**. Tzv. anilínky se prodávají ve stejné krabičce jako školní vodovky, jsou velice výrazné a průzračné. Koupíte je v běžném papírnictví.

Při malování akvarelovými barvami nepoužíváme bělobu, počítáme totiž s bílou barvou papíru, na který malujeme. Pokud se přidává do vodových barev běloba, jedná se o kvaš, který není průhledný. Zakrývá bílou barvu papíru a je matnější. Výjimečně můžeme použít bělobu na světlá místa při dokončování obrazu.

Technika malby **temperou** je naprosto odlišná. Tempera je sice také ředitelná vodou, ale je sytá a krycí. Při malování temperou používáme jiné štětce, protože jsou to barvy husté a maluje se s nimi zcela jinak. Můžeme je také použít v akvarelové malbě: v tom případě nemalujeme přímo hustou pastou, ale barvu hodně ředíme.

Na malbu akvarelem se vyplatí koupit kvalitní **akvarelové štětce**. Ve specializovaných prodejnách vám nabídnou štětce z kuních, sobolích, veverčích, liščích chlupů. Ty jsou hodně drahé, ale vyplatí se do nich investovat. Jsou ručně skládané, takže tvoří perfektní špičku a nepouštějí chlupy. V současné době se vyrábějí také kvalitní akvarelové štětce ze syntetického materiálu. Vhodné jsou i syntetické štětce na malbu na hedvábí. Štětec na akvarel pojme hodně vody a zároveň si udrží pěknou špičku. O štětce se musíme dobře starat – je to ten nejdůležitější pracovní nástroj malíře. Při práci nenecháváme štětec postavený v nádobce s vodou. Chlupy se tak ohýbají a lámou. Vhodné je položit štětec na stůl nebo jej opřít na stojánek. Po skončení práce štětec vymyjeme vlažnou vodou a mýdlem a zformujeme do špičky. Kvalitním štětcem stačí švihnout, špička se utvoří sama. Pokud se nám podaří neztratit plastový kryt, s nímž obvykle štětec koupíme, opatrně jej na něj nasuneme. Štětce ukládáme do krabičky nebo postavíme do nějaké nádoby chlupy nahoru.

Velikost štětce si zvolíme podle vlastního způsobu malby. Obvykle potřebujeme střední velikost (8–10) na běžné malování a velký štětec kulatý nebo plochý (16–20) na zpracování velkých ploch. Někdy je potřeba i tenký štětec, ale pokud máme kvalitní štětec střední velikosti, který tvoří krásnou špičku, malý štětec nepotřebujeme. Na malbu akvarelem nejsou vhodné obyčejné školní štětce. Nezformují dobrou špičku a nedrží dost vody. Nehodí se ani tuhé štětinové štětce.

Akvarel se nejlépe maluje na **akvarelové papíry**. Jsou kvalitní, silné, zrnité (můžeme si zvolit jemný, střední nebo hodně strukturovaný papír), netrhají se. Akvarelové papíry se prodávají v blocích, které jsou ze všech stran slepené, takže se po namočení nekrouutí. Malujeme přímo do bloku a po uschnutí vždy jeden papír s obrázkem odřízneme. Po straně bloku bývá malý úsek neslepený, tam zasuneme nůž a papír odřízneme.

3. Akvarelové barvy v dřevěných krabičkách, akvarelové štětce kulaté a štětec plochý, náhradní barva do sady jednotlivě balená v alobalu a papíru

Akvarelové papíry jsou silné, takže se při práci nekrouť. Mají vysokou gramáž, kolem 300g/m². Papíry s nízkou gramáží nejsou pro malbu akvarelem vhodné. Výrobci kvalitních akvarelových papírů na bloku uvádějí, že se jedná o papír bez kyselin. Obsah kyselosti v papíře by totiž mohl časem malbu znehodnotit. Známkou prvotřídní kvality je také firemní vodoznak v rohu papíru.

Můžeme malovat i na obyčejné **školní čtvrtky**. Nejsou určeny pro náročnou práci s akvarelem, přesto mají některé výhody. Jsou levné, tak se hodí pro začátečníky nebo na rychlé skicování. Aby se čtvrtka nezkroutila, napneme ji na rýsovací prkno: s prknem se lépe manipuluje a poskytuje komfort velké pracovní plochy. I když použijeme stejně velký formát čtvrtky jako u akvarelového bloku, nezarází se štětec na okraji papíru, ale čára plynule pokračuje dál. Potom se obraz lépe usazuje a ořezává do formátu. Napínat čtvrtku se naučíme v další kapitole. Obyčejné školní čtvrtky jsou tenčí, měkčí a jemnější, tak se na nich nedá dost dobře opravovat či přemalovávat. Chybí jim zajímavá struktura akvarelového papíru. Mají celkově trochu jiné vlastnosti než akvarelový papír, ale když se s nimi seznámíme, mohou obrazy na nich namalované vypadat velice dobře. Vyzkoušejte si čtvrtky od různých výrobců – jejich kvalita se může diametrálně lišit.

Pro malování akvarelem paletu můžeme a nemusíme mít. Barvy můžeme míchat i zkoušet přímo na odstřížku papíru stejné kvality, na jaký malujeme. (Zkoušku na papír bychom museli udělat i v případě, že barvy mícháme na paletě.) Postupně při práci můžeme znovu ředit a používat barvu ze skvrn, které na odstřížku papíru vzniknou.

Dále potřebujeme obyčejnou papírovou **lepící pásku**, **rýsovací prkno** nebo jinou **podložku na malování**, **savý hadřík** (raději větší), **nádobku na vodu** (raději větší kelímek nebo několik kelímků – při akvarelu musíme mít vždy čistý štětec).

Akvarel je velice tvůrčí technika. Postupy zde uvedené vás seznámí se základy malby akvarelem. Až se pustíte do vlastní samostatné tvorby, můžete pracovat i s jinými materiály, kombinovat techniky, vymýšlet si podle sebe. Nezapomeňte ani na náhodu – voda a barva za vás udělá kus práce, stačí jen dát impuls a potom pozorovat, co se děje.

4. Malba tenkým plochým štětcem na hladkou čtvrtku.
Zvonička ve Stuchanově,
Český Merán, Jana P.

5. Malba velkým kulatým štětcem na hladkou čtvrtku. Západ slunce, Ivča

6. Malba kulatým štětcem na strukturovaný akvarelový papír. Stromy za stodolou, Jana P.

1.4 Napínání papíru

Pokud malujeme na volné listy, ať už na akvarelový papír nebo na obyčejnou čtvrtku, musíme si je napnout. Papír je totiž živý přírodní materiál. Když je namočený vodou, uvolní se a zvětší svůj objem, potom zase uschne a smrští se. Kdybychom malovali na volný papír, při práci se postupně různé velké plochy papíru natahují a zase smršťují a papír se vlní. Když potom obraz zapaspartujeme, po stranách zůstanou nepěkné hrboly, které vrhají stíny.

7. Mučenka, Jana P.

Úkol: Napněte papír na prkno

Připravíme si čtvrtku, rýsovací prkno, obyčejnou papírovou lepenku a nádobku s vodou. Na lepení papíru používáme pouze obyčejnou papírovou lepenku. Izolepa, maskovací páska a podobné umělé materiály se k tomu nehodí. Na mokrému papíře nedrží a zanechávají stopy lepidla. Z papírové lepenky si natrháme nebo nastříháme pruhy dlouhé tak, aby na každé straně přesahovaly papír asi o 5 cm. Čtvrtku namočíme celou a z obou stran vodou. Můžeme ji třeba ponořit do umyvadla s vodou nebo ji z obou stran osprchovat či nechat na ní téct vodu z kohoutku. Přidržíme ji za růžek nad umyvadlem a necháme okapat. Položíme ji na prkno. Čtvrtka bude zvlhčená, ale toho si teď nevšímáme.

Vezmeme jeden pruh lepenky, protáhneme jej vodou v kelímku a čtvrtku z jedné strany přilepíme. Lepenka přidržuje papír v šířce asi 0,5 cm. Lepenku jen lehce přihladíme. Potom přilepíme čtvrtku na protilehlé straně, potom přilepíme dvě další strany. Prkno položíme na vodorovnou plochu a papír necháme uschnout, nejlépe do druhého dne.

8. Svítání nad mlhami, Ivča

Napnutý papír musíme nechat ležet ve vodorovné poloze. Kdybychom prkno s mokrým papírem opřeli například o stěnu, voda ze čtvrtky steče na lepenku, ta se odchlípne, čtvrtka se na té straně uvolní a zvlíní se.

Když papír uschne, můžeme na něj začít malovat.

Hotový výkres necháme zcela uschnout na vodorovné ploše. Pak jej odřízneme z prkna ostrým nožem podle kovového pravítka tak, aby papír zůstal celý, tj. řežeme jen do lepenky, těsně vedle papíru. Lepenku, která zůstane pevně přilepená na prkně, nemusíme odstraňovat, další papír lepíme do volného obdélníku.

2. Barvy

Všude kolem nás je plno barev. Potěší nás pestré květy v ranních paprscích slunce, uchvátí velkolepá podívaná na paletu oranžových a červených mraků při západu slunce, ponoříme se do melancholické nálady při pohledu na šedomodré odstíny vodní hladiny pod zataženou oblohou. Každý máme své oblíbené barevné kombinace; abychom však dokázali lépe vyjádřit atmosféru obrazu, měli bychom se alespoň v základech seznámit s teorií barev, jejich vztahy a působením.

2.1 Barevný kruh

Na ilustraci vidíme klasický barevný kruh. Najdeme na něm **základní – primární barvy**: to jsou takové barvy, které nelze namíchat z jiných barev. Jsou to žlutá, červená, modrá. Mezi nimi se na kruhu nacházejí **druhotné – sekundární barvy**. Vznikly smícháním primárních barev. Je to zelená (z modré a žluté), oranžová (z červené a žluté) a fialová (z modré a červené). Mezi primárními a sekundárními barvami se pak nacházejí **terciární barvy**: zelenomodrá, červenofialová atd.

Úkol: Vytvořte barevný kruh z jednotlivých koleček

Zkusíme si udělat barevný kruh akvarelovými barvami nejdříve ze samostatně ložených koleček, jak vidíme na obr. 10. Primární barvy bereme přímo z nádobky a na papíře namalujeme v pravidelných rozestupech kolečka. Pokaždé štětec pečlivě vymyjeme. Sekundární barvy namícháme z vybraných primárních barev.

Zde vám nabízím nejvhodnější postup. Na kousek papíru, který slouží jako paleta, nanese kalužinku žluté barvy a kalužinku červené barvy. Štětec pokaždé vymyjeme. Špičku štětce namočíme do červené barvy a rozmícháme ji ve žluté. Vzniklý odstín oranžové barvy porovnáme s primární žlutou a primární červenou, jestli se nachází na stupnici mezi nimi. Barvu můžeme ještě ztmavit, ale jen opatrně, po trošičkách. Když se nám odstín líbí, uděláme na papíře mezi červenou a žlutou oranžové kolečko. Štětec vymyjeme. Zkusíme namíchat zelenou barvu. Na odstrižku papíru uděláme kalužinku žluté a kalužinku modré barvy. Štětec pokaždé vymyjeme. Špičku štětce namočíme do modré barvy a rozmícháme ve žluté. Když se nám odstín líbí, uděláme na papíře mezi modrou a žlutou zelené kolečko. Podobně postupujeme s mícháním fialové barvy z modré a červené.

9. Barevný kruh

10. Barevný kruh z koleček

Nejde mi namíchat oranžová barva, pořád je moc tmavá.

Při míchání barev přidáváme vždy tmavší barvu do světlejší, a to velice opatrně a v malém množství. Světlou barvu ztmavíme velice snadno, opačně to není tak snadné, zvláště u akvarelových barev. Dbáme také na to, abychom stále vymývali štětec a vyměňovali vodu. Když se umaže barva v nádobce, vymyjeme ji štětcem.

Namíchala jsem barvy podle pokynů, ale ta fialová se mi vůbec nelíbí, vypadá spíš jako hnědá.

Vyzkoušejte si, z kterých pigmentů se nejlépe míchají druhotné barvy. V sadě barev určitě máte několik odstínů červené, žluté i modré a jejich různé kombinace dávají různé výsledky. Když zvolíte nevhodný pigment, může se stát, že výsledkem bude blátivá barva. Záměrně nepoužívám názvy pigmentů, vaše barvy mohou být jinak poskládané a místo radostné práce s barvou bychom se ztratili při čtení drobných písmenek v popiscích. Vyzkoušejte si, jakou fialovou dostanete s tou tmavší červenou a s tou červenou více dooranžova, a to v kombinaci se světlejší i s tmavší modrou.

Úkol: Vytvořte barevný kruh z rozpitých barev

Uděláme barevný kruh jako jedno kolo. Využijeme přitom rozpíjení barev, a to těch, které se nám osvědčily v předešlém cvičení. Na papír nanese kalužinku žluté barvy. Štětec vymyjeme. O kousek dál nanese kalužinku červené barvy. Štětec vymyjeme. Do trojúhelníku mezi ně dáme kalužinku modré barvy. Štětec vymyjeme. Čistým štětcem a čistou vodou spojíme kalužinku žluté a červené barvy. Štětec opět vymyjeme a spojíme žlutou a modrou, opět čistým štětcem spojíme červenou a modrou. Díváme se, jak se barvy do sebe vpíjejí a vytvářejí krásně čisté odstíny druhotných barev. Do tohoto procesu už nezasahujeme. Papír odložíme stranou a necháme uschnout.

Já tam tu zelenou nevidím.

Než se naučíte pozorovat skutečné barvy, chvíli to trvá. Zkuste tuto pomůcku: do kousku papíru prorazte tužkou malou díрку. Papír posunujte po barevném kruhu a dívejte se na různá místa barevných přechodů. Na bílém pozadí lépe vynikne pravá kvalita barev: uvidíte tam i tu zelenou, fialovou a oranžovou, a to v několika odstínech. Nejdřív ale nechte barevný kruh uschnout, abyste barvy nerozmazali.

11. Barevný kruh z rozpíých barev

12. Červánky a kostelíček, Pěťa